

лексіка захоўвае ў сабе шмат фактаў і звестак, што маюць прынцыпова важнае значэнне для культуры, эканомікі, сацыяльнага жыцця, побыту. Мянускі, адносячыся да спецыфічнай часткі рэгіянальнай лексічнай сістэмы, з’яўляюцца важнай крыніцай разнастайнай лінгвістычнай і экстралінгвістычнай інфармацыі, таму што кожны рэгіён – своеасаблівая тэрыторыя са сваёй гісторыяй і традыцыямі. Гэта ўнікальны моўны матэрыял, які захоўвае цікавыя звесткі пра матэрыяльную і духоўную культуру, гісторыю народа.

Літаратура

1. Цепкова, А. В. Национально-культурная специфика прозвищ (на материале современного англоязычного интернет-дискурса): автореф. дис. ... канд. фил. наук: 10.02.04 / А. В. Цепкова. – Иркутск, 2011. – 28 с.

Г.М. Мезенка (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава)

“МУЖЧЫНСКАЕ” І “ЖАНОЧАЕ” СКРОЗЬ ПРЫЗМУ АНАМАСТЫКОНУ ДОКШЫЧЧЫНЫ

Ключавыя словы: анамастыкон, гendar, гendarная асіметрыя, віканімія, онім, урбанонім.

У межах гэтага артыкула маем намер звярнуць увагу на гendarныя асаблівасці анамастыкону Докшыччыны, раёна Беларусі, у адной з вёсак якога – Кадлубішчы – 9 студзеня 1960 г. нарадзіўся выдатны вучоны, высокаэрудзіраваны ў галіне агульнай лінгвістыкі і беларусазнаўства даследчык Геннадзь Антонавіч Арцямёнак. Менавіта ў Віцебску адылося станаўленне асобы Г.А. Арцямёнкі, яго прафесійнай і навуковай кар’еры. Кафедра беларускага мовазнаўства спачатку філалагічнага, а з 2020 г. факультэта гуманітарныя і моўных камунікацый фарміравалася і расла пры яго непасрэдным удзеле, а сам Геннадзь Антонавіч кіраваў гэтым калектывам больш за 20 гадоў.

Докшыцкі раён – адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка на паўночным захадзе Віцебскай вобласці Беларусі, у склад якой уваходзіць больш за 270 паселішчаў. Колькасць насельніцтва раёна мае тэндэнцыю скарачацца, таму асаблівую важнасць набывае даследаванне існуючага анамастыкону.

Мэта артыкула – выявіць асаблівасці рэпрэзентацыі полавай дыхатоміі ва ўрбананіміі і віканіміі рэгіёна. Актуальнасць даследавання вызначаецца яго адпаведнасцю антрапацэнтрычнай парадыгме мовазнаўства, недастатковай вывучанасцю анамастыконаў Беларусі.

Матэрыялам даследавання паслужылі дадзеныя Дзяржаўнага кадастравага агенцтва Рэспублікі Беларусь. Выкарыстаны дэскрыптыўны метад, элементы арэальнага аналізу і колькасных падлікаў.

Адносіны паміж мужчынам і жанчынай былі, ёсць і будуць адной з найважнейшых тэм у жыцці. Сярод навук, якія вывучаюць гэтыя ўзаемаадносіны, найперш называюць псіхалогію стасункаў. Калі мець на ўвазе больш шырокі, сацыяльны аспект названых узаемаадносін, які праяўляецца ва ўсіх сферах грамадскага жыцця – палітыцы, эканоміцы, праве, ідэалогіі, культуры, – то даследаваннем іх займаецца гендаралогія, у тым ліку лінгвістычная гендаралогія.

З'яўленне тэрмінаў *лінгвістычная гендаралогія*, ці *гендарная лінгвістыка*, стала магчымым у сувязі з распаўсюджаннем у апошнія гады ХХ ст. постмадэрнісцкай канцэпцыі гуманітарнай навукі і паступовым пераглядам навуковых прынцыпаў вывучэння катэгорыі этычнасці, узросту і полу, якія да таго разглядаліся толькі як біялагічна перадвызначаныя. Галоўнымі пытаннямі, што вывучае гендаралогія, сталі як адбываецца ў мове і маўленні працэс стварэння культурай і грамадствам розніцы паміж поламі, а таксама вынік гэтага працэсу, які апісвае і тлумачыць полавую дыхатамію ў мове, яе лінгвістычныя механізмы [1].

Вывучэннем гендарных праблем і паняццяў у анамастыцы Беларускага Паазер'я і сумежных расійскіх рэгіёнаў займаліся беларускія і рускія даследчыкі, найперш навукоўцы Віцебскай (Г.М. Мезенка, М.Л. Дарафеенка, Г.К. Семьянкова, Т.У. Скрабнёва [2]) і Смаленскай анамастычнай школ (І.А. Каралёва, І.У. Данілава, А.Н. Салаўёў, Н.А. Родзіна [3]).

Прыступаючы да даследавання анамастыконаў, варта адзначыць, што, па дадзеных нашага матэрыялу, у анамастыконе Докшыччыны, які ў пачатку ХХІ ст. уключае ў свой склад 474 онімы, сёмая частка (68 адзінак) належыць гадонімам і агаронімам мемарыяльнага характару, утвораным ад імёнаў і прозвішчаў мужчын і жанчын, з пункту гледжання грамадства, годных для ўшанавання памяці ва ўнутрыпаселішчых назвах.

Прадставім колькасныя параметры гендарных суадносін у анамастыконе Докшыччыны ў табліцы 1.

Аналіз прыведзеных у табліцы 1 дадзеных сведчыць, што з чатырох сфер дзейнасці асоб, прозвішчы якіх станавіліся назвамі вуліц, сярод жанчын толькі дзве аказаліся актуальнымі для докшыцкіх намінараў: заслужаныя работнікі сельскай гаспадаркі і ўдзельніцы Вялікай Айчыннай вайны.

Гендарныя суадносіны ў анамастыконе Докшыччыны

№ п/п	Тып онімаў па сферы дзейнасці мужчын / жанчын, у гонар якіх названа вуліца	Мужчынскія назвы вуліц			Жаночыя назвы вуліц		
		Колькасць	Працэнт ад агульнай колькасці	Назвы вуліц	Колькасць	Працэнт ад агульнай колькасці	Назвы вуліц
1.	Дзяржаўныя, ваенныя, палітычныя і грамадскія дзеячы, рэвалюцыянеры.	15	3,2	вул. Валадарскага, вул. Варашылава, вул. Дзяржынскага, вул. К.Маркса, завул. К.Маркса, вул. Калініна, вул. Леніна, Ленінская вул., вул. Манковіча, вул. Суворова, вул. Урыцкага, завул. Урыцкага.			
2.	Паэты і пісьменнікі, публіцысты, журналісты.	29	6,1	вул. / завул. Гайдара, вул. Гогаля, вул. К. Крапівы, вул. Максіма Горкага, вул. Маякоўскага, вул. Міцкевіча, вул. П. Панчанкі, вул. / завул. Палявога, вул. Якуба Коласа, вул. В. Фралова, вул. / завул. Пушкіна, вул. Скарыны, вул. А. Ставера, 1-ы завул. Якуба Коласа, 2-і завул. Якуба Коласа, вул. Янкі Брыля, вул. Янкі Купалы.			
3.	Заслужаныя вучоныя, касманаўты, лётчыкі, работнікі сельскай гаспадаркі.	9	1,9	вул. / завул. Гагарына, 1-ы завул Гагарына, 2-і завул Гагарына, вул. Каралёва, вул. Чарнова, вул. Чкалава.	1	0,2	вул. І. Курэц

4.	Удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны, Айчыннай вайны 1812 г.	13	2,7	вул. Бірукова, вул. / завул. Даватара, вул. Заслонава, вул. Мачульскага, вул. Машэрава, вул. Ул. Сяславіна, вул. Ціткова, вул. Чарныша, вул. / завул. Чарняхоўскага, вул. Юхнаўца.	1	0,2	вул. Ніканавай
	Разам ў Докшыцкім раёне 474 вуліцы; з генд. паказч. 68	66	13,9 /		2	0,4	

Падагульняючы развагі, адзначым, што супастаўленне “мужчынскіх” і “жаночых” урбанонімаў і віконімаў Докшыччыны пачатку ХХІ ст. з пункту гледжання гендарных суадносін дазваляе канстатаваць наяўнасць гендарных асаблівасцяў як на ўзроўні якаснага напаўнення, так і на ўзроўні статыстычнай структуры сістэмы назваў унутрыпаселішчных аб’ектаў. Так, па-першае, пры даследаванні матэрыялу значнымі аказваюцца інфармацыя аб долі маніфестацыі ў ім наяўнасці людзей рознага полу; па-другое, у корпусе мемарыяльных назваў вуліц і завулкаў праяўляецца прыярытэтнасць мужчынскага пачатку: “жаночыя” суадносяцца з “мужчынскімі” як 1 да 33, што сведчыць аб прыкметнай непрапарцыянальнасці ў рэпрэзентацыі даследаваных адносін у бок левага кампанента.

Выкладзенае дазваляе заключыць, што разгляд анамастыкону ў гендарнай парадыгме можа садзейнічаць раскрыццю гендарных стэрэатыпаў, якія існуюць у сучаснай беларускай культуры.

Літаратура

1. Гендер [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80>.
Дата доступа: 15.12.2021

2. Мезенко, А.М. Реализация гендерных отношений в годонимии / А. М. Мезенко // Веснік Віцебскага дзярж. ун-та імя П. М. Машэрава. – 2007. – № 3 (45). – С. 53-58.; Дорофеенко, М.Л. Виконимия Гомельской и Гродненской областей в гендерном аспекте / М. Л. Дорофеенко // Слова у мове, мауленш, тэксце : зб. навук. арт. маладыхвучоных-фшологау. – Брэст, 2012. – С. 43-45; Семянькова, Г.К. Неафіцыйнае іменавање жыхароў Віцебшчыны і света- погляд беларусаў / Г. К. Семянькова // Веснік Віцеб. дзярж. ун-та імя П. М. Машэрава. – 2002. – № 2. – С. 89-94; Скрэбнева, Т.В. Антропонимикон современного белорусского города в динамическом и социолінгвістычэском аспектах (на матэрыяле русскоязычных личных имен г. Витебска): автореф. дис. . канд. филол. наук: 10.02.02 / Т. В. Скрэбнева; БГУ. – Минск, 2010. – 23 с.

3. Королёва, И.А. Имена на Смоленщине: история и современность: учеб. пособие по спецкурсам «Русская антропонимика», «Имена смолян: прошлое, настоящее, будущее» / И. А. Королёва, И. В. Данилова, А. Н. Соловьёв ; отв. ред. И. А. Королёва. – Смоленск : СПГУ, 2005. – 196 с.; Родина, Н.А. Гендерный аспект бытования молодежных прозвищ (на примере прозвищ г. Смоленска) / Н. А. Родина // Вестник МГОУ. Сер. Русская филология. – 2014. – № 1. – С. 71-75.

В.Ю. Радзюль (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава)

ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ ЛАЦІНСКАГА І ГРЭЧАСКАГА ПАХОДЖАННЯ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Ключавыя словы: фразеалагізм, фразеалагічная калька, фразеалагічная паўкалька, структура, варыянтнасць.

Фразеалагізмы з’яўляюцца неад’емнай часткай любой мовы, у тым ліку і беларускай. У іх адлюстроўваецца ўсё – гісторыя краіны, гісторыя развіцця мовы, розныя культурныя з’явы і падзеі. Усебаковае вывучэнне фразеалагізмаў як антычнага паходжання, так і фразеалагічнай сістэмы сучаснай беларускай мовы ў цэлым заўсёды актуальна, таму што дазваляе больш глыбока пранікнуць у складанае і разнастайнае жыццё фразеалагічных адзінак, атрымаць уяўленне пра іх асноўныя структурна-семантычныя тыпы, даведацца крыніцы іх узнікнення і значэнне якіх-небудзь з’яў у сучасным свеце.

Мэта дадзенай работы заключаецца ў даследаванні структурна-граматычных і стылістычных асаблівасцей, а таксама варыянтнасці фразеалагізмаў лацінскага і грэчаскага паходжання ў беларускай мове. Асноўнымі вытокамі такіх фразеалагізмаў з’яўляюцца грэчаскія міфы і творы вядомых лацінскіх аўтараў, такіх як Цыцэрон, Плаўт, Гарацый, Ювенал, Лукіян і інш. Для аналізу былі выкарыстаны наступныя слоўнікі: «Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў» і «Слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы ў 2-х тамах» І. Я. Лепешава.

Як вядома, фразеалагізмы беларускай мовы паводле паходжання падзяляюцца на чатыры групы: спрадвечна беларускія, запазычаныя, калькі, паўкалькі [4, с. 2]. Большасць запазычаных з лацінскай і старажытнагрэчаскай моў фразеалагізмаў уяўляюць сабой калькі – устойлівыя спалучэнні, утвораныя шляхам даслоўнага перакладу. Сярод даследаваных фразеалагізмаў у слоўніку І. Я. Лепешава знойдзена 26 калек з лацінскай мовы: *яблык разладу – talum discordiae*, *шчодрай рукой – larga manu*, *усёй душой – tota mente* і інш. 10 фразеалагізмаў уяўляюць сабой калькі са старажытнагрэчаскай мовы: *лебядзіная песня – κύκνειον ἄσμα*, *птушынае малако – ὀρνίθων γάλα* і інш. Усяго 5 фразеалагізмаў з’яўляюцца паўкалькамі з лацінскай мовы і 2 – з грэчаскай, у якіх частка кампанентаў